O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM VA ILM-FAN VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“O‘ZBEK TILINING GLOBAL MAQOMI VA NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI”

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

2026-yil
16-oktabr

FOLKLOR DISKURSIDA O‘XSHATISHLARNING SEMANTIK-STRUKTUR VA KOGNITIV TAHLILI

SEMANTIC-STRUCTURAL AND COGNITIVE ANALYSIS OF SIMILES IN FOLKLORE DISCOURSE

DOI: 10.52773/tsuull.conf.2026.10.16/YMFX1197

Abdullayeva Gulsinoy Zafarovna
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti
gulsinoyabdullayeva@gmail.com,

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o‘zbek folklori diskursida qo‘llanuvchi o‘xshatishlarning semantik, struktur va kognitiv xususiyatlari kompleks aspektda tadqiq etiladi. O‘xshatishlarning xalq og‘zaki ijodidagi badiiy-estetik vazifasi, obraz yaratish imkoniyatlari hamda milliy-madaniy mazmunni ifodalashdagi o‘rni yoritiladi. O‘xshatish komponentlari (o‘xshatiluvchi, o‘xshatish asosi, o‘xshatish vositasi, o‘xshatilgan obraz) tahlil qilinib, ularning xalq tafakkurida shakllangan konseptlar bilan aloqasi kognitiv tilshunoslik, xususan, konseptual metafora nazariyasi nuqtayi nazaridan asoslanadi. Tadqiqot natijalari folklor o‘xshatishlari faqat poetik bezak vositasi emas, balki xalqning dunyoni idrok etish, tasniflash va baholash usulini o‘zida saqlovchi lingvomadaniy birlik ekanini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *folklor, folklor diskursi, o‘xshatish, semantika, struktura, kognitiv tilshunoslik, konsept, konseptual soha, milliy-madaniy birlik, obrazlilik*

Annotation. *The article examines the semantic, structural and cognitive features of similes in Uzbek folklore discourse. It analyses the components of the simile, their role in image creation, and the link between comparative images and concepts formed in the collective mind of the people. The study shows that folklore similes are not merely a poetic device but a linguocultural unit that preserves a nation’s way of perceiving the world.*

Keywords: *folklore, folklore discourse, simile, semantics, structure, cognitive linguistics, concept.*

Folklor xalqning ko‘p asrlik hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida aks ettiruvchi muhim madaniy hodisadir. Ertak, doston,

maqol, matal, qo‘shiq, afsona va rivoyat kabi janrlarda xalqning borliqni anglash usuli hamda narsa-hodisalarga munosabati turli lingvistik vositalar orqali ifodalanadi. Ana shunday vositalarning eng faollaridan biri o‘xshatishdir.

O‘xshatish predmet, shaxs yoki hodisaning muayyan belgisini boshqa bir predmet yoki hodisaga qiyoslash orqali obrazli ifodalashga xizmat qiladi. Folklor matnlarida o‘xshatishlar tasvirning ta’sirchanligini oshiribgina qolmay, xalqning milliy tafakkuri va madaniy tajribasini ham namoyon etadi. Shu bois ularni faqat an’anaviy poetika doirasida emas, balki zamonaviy antropotsentrik yo‘nalishdagi tilshunoslik – kognitiv tilshunoslik va lingvokulturologiya doirasida ham o‘rganish dolzarb ilmiy vazifadir.

XX asrning 80-yillaridan boshlab tilshunoslikda til birliklarini inson ongi, bilish jarayoni va madaniyati bilan bog‘lab tadqiq etish yo‘nalishi keng rivoj topdi. Lakoff va Jonson ta’limotiga ko‘ra, metafora va qiyoslash faqat til hodisasi emas, balki inson tafakkurining asosiy mexanizmlaridan biridir. Bu qarash folklor o‘xshatishlarini yangicha talqin qilish imkonini beradi: ular xalq ongidagi konseptual bog‘lanishlarning til sathidagi ifodasi sifatida o‘rganiladi.

O‘xshatishning asosini ikki obyekt o‘rtasidagi muayyan o‘xshashlik tashkil etadi. Bunda bir obyekt (o‘xshatiluvchi) ikkinchisi (o‘xshatilgan obraz) orqali tavsiflanadi, ya’ni noma’lum yoki kamroq anglashilgan belgi tanish va yorqin obraz vositasida ochiladi. Folklor diskursida inson tashqi ko‘rinishi, xarakteri, kuchi, harakati va ruhiy holati ko‘pincha tabiat, hayvonot yoki o‘simlik dunyosidagi obrazlar bilan qiyoslanadi.

Masalan, *oydek yuz* o‘xshatishida oy obrazi go‘zallik va yorug‘likni, *arslondek yigit* birikmasida arslon kuch va jasoratni, *shamolday tez* o‘xshatishida esa shamolning tezligi asosiy qiyosiy belgini ifodalaydi. Xuddi shuningdek, *tulkidek ayyor, qo‘ydek yuvosh, toshdek qattiq, bolday shirin, sarvdek qomat* kabi birikmalarda ham har bir obraz muayyan belgini ramziy tarzda ko‘chiradi.

Bu misollardan ko‘rinadiki, o‘xshatish tarkibidagi obraz oddiy predmet nomi bo‘lib qolmaydi, u qo‘shimcha **assotsiativ ma’nolarni** ham yuzaga chiqaradi. Masalan, “oy” leksemasi lug‘aviy jihatdan osmon jismini bildiradi, o‘xshatish tarkibida esa uning semantik strukturasida “yorug‘lik”, “yumaloqlik”, “pokizalik”, “erishib bo‘lmaslik” kabi ikkilamchi semalar faollashadi. Qaysi sema faollashishi kontekstga bog‘liq: *oydek yuz* go‘zallik va yorqinlikka, *oydek tiniq tun* esa sokinlik va ravshanlikka ishora qilishi mumkin.

Shunday qilib, folklor o‘xshatishlarini semantik jihatdan o‘rganishda ularning lug‘aviy ma’nosi bilan birga, **kontekstual va madaniy ma’nosini** ham hisobga olish zarur. O‘xshatishning semantik tahlilida quyidagi jihatlar ajratiladi:

o‘xshatilgan obrazning denotativ (lug‘aviy) ma’nosi;

uning konnotativ va assotsiativ semalari;

qiyoslash asosini tashkil etuvchi **umumiy sema** (masalan, “kuch”, “tezlik”, “go‘zallik”);

o‘xshatishning baholovchi (ijobiy yoki salbiy) belgisi;

kontekstga ko‘ra ma’noning konkretlashuvi.

Muhimi, o‘xshatishda umumiy sema ikki obyektda bir xil darajada emas, **o‘xshatilgan obrazda yorqinroq, yetakchi** belgi sifatida namoyon bo‘ladi. “Arslon” kuchning etalonidir, shu sababli kuchli yigit unga qiyoslanadi, aksincha emas. Bu holat o‘xshatishning semantik asimmetriyasini ko‘rsatadi.

Struktur jihatdan o‘xshatish bir necha tarkibiy qismdan iborat bo‘ladi. An’anaviy yondashuvga ko‘ra, unda to‘rt komponent ajratiladi:

1.**o‘xshatiluvchi** – qiyoslanayotgan obyekt;

2. **o‘xshatish asosi** – ikki obyektni bog‘lovchi umumiy belgi;

3.**o‘xshatish vositasi** – qiyoslash munosabatini ifodalovchi grammatik yoki leksik ko‘rsatkich;

o‘xshatilgan obraz – qiyoslash etaloni vazifasini bajaruvchi obyekt.

Masalan, *qiz guldek chiroyli* birikmasida *qiz* – o‘xshatiluvchi, *gul* – o‘xshatilgan obraz, *-dek* – o‘xshatish vositasi, *chiroyli* esa o‘xshatish asosidir.

O‘zbek folklorida o‘xshatish munosabatini shakllantirishda **-dek, -day** affikslari, **kabi, singari, misoli, go‘yo, xuddi** kabi ko‘makchi va yuklamalar faol qatnashadi.

Struktur jihatdan o‘xshatishlar quyidagi asosiy modellarda uchraydi:

1. **to‘liq model:** o‘xshatiluvchi + asos + vosita + obraz (*qiz guldek chiroyli*);

2. **qisqargan model:** asos tushirib qoldiriladi (*arslondek yigit*), chunki belgi obraz tomonidan o‘z-o‘zidan anglashiladi;

3.**vositasiz model:** qiyoslash vositasi ochiq ifodalanmaydi, mazmun kontekst orqali anglashiladi (*oy yuz, bo‘ri ko‘z*). Bunday shakl metaforaga yaqinlashadi;

4.**kengaygan model:** bir obyekt bir necha obrazga ketma-ket qiyoslanadi (*yuzi oydek, qoshi kamondek, bo‘yi sarvdek*). Bu, ayniqsa, dostonlarda qahramon portretini yaratishda keng qo‘llanadi.

Ba’zi o‘xshatishlarda qiyoslash vositasi ochiq ifodalanmay, mazmun kontekst orqali anglashiladi. Bu holat folklor tilining obrazlilik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi va o‘xshatish bilan metafora o‘rtasidagi chegaraning nisbiy

ekanini ko‘rsatadi: vositasiz o‘xshatishlar ko‘pincha metaforik ko‘chimga aylanadi.

Shuningdek, folklor o‘xshatishlari **barqarorlik** darajasiga ko‘ra ham farqlanadi. Ayrimlari (*oydek yuz*, *arslondek yigit*) uzoq davr davomida takrorlanib, tayyor frazeologik birlik darajasiga yetgan. Boshqalari esa ijrochi tomonidan vaziyatga qarab yaratiladi – bu ayniqsa dostonchilik an’anasida baxshi ijodkorligining ifodasidir. Og‘zaki ijodning variantlilik tabiati o‘xshatishlarda ham namoyon bo‘ladi.

Kognitiv tilshunoslikda til birliklari insonning borliqni qanday idrok etishi va uni ongida qanday tasniflashini aks ettiruvchi vosita sifatida qaraladi. Shu nuqtayi nazardan o‘xshatishlar xalq tafakkurida shakllangan konseptual bilimlarning tilga ko‘chishi natijasidir.

Konseptual metafora nazariyasiga ko‘ra, inson bir tushunchani (**nishon soha**) boshqa tushuncha (**manba soha**) orqali anglaydi. Manba soha odatda konkret, tajribada bevosita sezilgan; nishon soha esa mavhum yoki murakkab bo‘ladi. Folklor o‘xshatishlarida ham xuddi shu mexanizm ishlaydi: inson belgilari (jasorat, go‘zallik, ayyorlik) hayvonot, tabiat va o‘simlik olami (manba soha) orqali anglanadi.

Masalan, *arslondek jasur* birikmasida “arslon” obrazi **kuch va jasorat** konseptini faollashtiradi. *Guldek go‘zal* o‘xshatishida gul obrazi go‘zallik, noziklik va latofat tushunchalari bilan bog‘lanadi. *Tog‘dek mustahkam* o‘xshatishida esa tog‘ barqarorlik va kuch timsoliga aylanadi.

Bunday o‘xshatishlar xalqning kollektiv tajribasi asosida shakllangan **assotsiativ bog‘lanishlarni** ko‘rsatadi. Bu bog‘lanishlar individual emas, jamoaviy xarakterga ega: ular avloddan avlodga og‘zaki ijod orqali o‘tib, til egalarining umumiy kognitiv bazasiga aylangan. Shu ma’noda o‘xshatish – **madaniy xotiraning tildagi saqlovchisi**.

Kognitiv nuqtayi nazardan o‘xshatishlarning yana bir muhim xususiyati – ularning **kategoriyalash** vazifasidir. Inson olamni ongida kategoriyalarga bo‘ladi va har bir kategoriyaning “prototip” a’zosi bo‘ladi. Arslon – kuch kategoriyasining, gul – go‘zallik kategoriyasining prototipidir. O‘xshatish orqali yangi obyekt shu kategoriyaga mansub deb baholanadi: *arslondek yigit* degani yigitni “kuchlilar” kategoriyasiga kiritishni bildiradi. Demak, o‘xshatish nafaqat bezak, balki baholash va tasniflash vositasidir.

Nihoyat, o‘xshatishlar orqali **konkret obraz yordamida abstrakt tushunchani anglash** imkoniyati yuzaga keladi. “Jasorat” mavhum tushuncha

bo‘lib, uni tasavvur qilish qiyin; “arslon” esa har bir inson uchun aniq, ko‘z oldiga keladigan obraz. Konkretlashtirish orqali mavhum belgi tinglovchi ongida jonlanadi. Bu, ayniqsa, og‘zaki muloqotda – ijrochi va tinglovchi to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqada bo‘lgan sharoitda – muhim ahamiyatga ega.

Folklor diskursidagi o‘xshatishlarning muhim jihatlaridan biri ularning milliy-madaniy mazmunidir. Har bir xalq o‘zining tarixiy tajribasi, yashash muhiti va madaniy qadriyatlari asosida muayyan obrazlarga alohida ramziy ma’no yuklaydi. Shu sababli bir xil obraz turli tillarda turlicha konnotatsiya olishi mumkin.

O‘zbek folklorida **ot, arslon, bo‘ri, tulki, qo‘y** kabi hayvon obrazlari; **oy, quyosh, yulduz, tog‘, daryo** kabi tabiat obrazlari; **gul, lola, rayhon** kabi o‘simlik nomlari o‘xshatishlarda faol qo‘llanadi. Ular xalqning tabiat va jamiyat haqidagi tasavvurlarini ifodalash bilan birga, qahramonlarning ijobiy yoki salbiy xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Bu obrazlarning tanlanishi xalqning xo‘jalik yuritish tarzi, geografik muhiti va dunyoqarashi bilan bevosita bog‘liq. Ko‘chmanchilik va chorvachilik an’analari, otning inson hayotidagi o‘rni, tog‘ va vohalar bilan yashash tajribasi ot, qo‘y, bo‘ri kabi obrazlarning o‘xshatishlarda yuqori chastotali bo‘lishini izohlaydi. Dehqonchilik va bog‘dorchilik madaniyati esa gul, lola, rayhon kabi o‘simlik obrazlarining go‘zallik etaloniga aylanishida o‘z aksini topgan.

Ikki madaniyatni qiyoslaganda bu xususiyat yaqqol ko‘rinadi: bir madaniyatda ijobiy baholanuvchi hayvon obrazi boshqasida neytral yoki salbiy ma’no kasb etishi mumkin. Shu sababli folklor o‘xshatishlarini boshqa tilga tarjima qilishda faqat lug‘aviy ekvivalent topish yetarli emas; obrazning milliy-madaniy konnotatsiyasini ham saqlash zarur. Bu holat o‘xshatishlarni **lingvomadaniy birlik** sifatida talqin qilish lozimligini ko‘rsatadi.

Ayniqsa, dostonlarda qahramonning kuchi va jasoratini hayvonlarga, go‘zalligini tabiat va o‘simliklarga qiyoslash orqali uning obrazi yanada yorqinlashtiriladi. Bunda ijobiy qahramon ko‘pincha yuksak, ulug‘ obrazlar (arslon, oy, quyosh) bilan, salbiy qahramon esa past yoki xavfli hisoblangan obrazlar bilan qiyoslanadi. Bu qarama-qarshilik folklor poetikasidagi “yaxshilik – yomonlik” oppozitsiyasining o‘xshatishlardagi ifodasidir. Natijada folklor matnlarining poetik ta’sirchanligi ortadi va tinglovchi qahramonga munosabatini obraz orqali shakllantiradi.

Folklor diskursida o‘xshatishlar bir necha vazifani bajaradi.

Birinchidan, ular **obrazlilikni kuchaytiradi** (obrazli-tasviriy vazifa). Oddiy fikr qiyoslash vositasida badiiy va ta’sirchan shaklga keladi. “U chiroyli” degan axborot *oydek chiroyli* shaklida ko‘z oldida jonlanadi.

Ikkinchidan, o‘xshatishlar **baholash vazifasini** bajaradi. Qahramonning jasur, go‘zal, ayyor yoki kuchli ekanligi qiyosiy obraz orqali ifodalanadi, bunda tinglovchining qahramonga munosabati ham yo‘naltiriladi.

Uchinchidan, o‘xshatishlar **ekspressivlikni ta’minlaydi**. Tinglovchi yoki o‘quvchida muayyan hissiy taassurot hosil qiladi; tantanavor, g‘amgin yoki kinoyali ohang yaratiladi.

To‘rtinchidan, ular **kognitiv va lingvomadaniy vazifani** bajarib, xalqning borliq haqidagi bilimlari, qadriyatlari va milliy tasavvurlarini saqlaydi hamda avlodlarga yetkazadi.

Qo‘shimcha ravishda, og‘zaki ijro sharoitida o‘xshatishlar **mnemonik vazifani** ham bajaradi: barqaror obrazli birikmalar matnni yodda saqlash va ijro jarayonida takrorlashni osonlashtiradi. Shuningdek, ular **kompozitsion vazifa** ham bajaradi, ya’ni qahramon portreti yoki voqea tasvirida ritm va muvozanat hosil qiladi.

Folklor o‘xshatishlarini kognitiv va lingvokulturologik jihatdan tadqiq etish bir mamlakat doirasi bilan cheklanib qolmaydi. Xalqlarning hayotiy tajribasi yaqin bo‘lgan o‘rinlarda o‘xshatishlar universal xususiyat kasb etadi, boshqa hollarda esa har bir madaniyat o‘ziga xos obrazlarni tanlaydi. G. Lakoff, M. Jonson va Z. Kövecses tadqiqotlarida metaforik va qiyosiy obrazlarning ham umumbashariy, ham madaniyatga xos jihatlari borligi ta’kidlanadi. Shu bois o‘zbek folklori o‘xshatishlarini boshqa xalqlar folklori bilan qiyoslash tadqiqotni xalqaro ilmiy maydonga olib chiqadi.

Turkiy xalqlar folklori bilan qiyosiy tadqiqotlar alohida ahamiyatga ega. Umumiy tarixiy ildiz, chorvachilik va dehqonchilik tajribasi hamda dostonchilik an’anasi tufayli turkiy tillarda ot, bo‘ri, arslon, oy, quyosh kabi obrazlar o‘xshatishlarda keng qo‘llanadi. Bu obrazlarning o‘xshash va farqli qirralarini aniqlash umumturkiy kognitiv bazani ochib berish, shu bilan birga, o‘zbek folklorining o‘ziga xosligini ko‘rsatish imkonini beradi.

Xalqaro hamkorlikning amaliy yo‘nalishlarini quyidagicha belgilash mumkin: birinchidan, turli tillardagi folklor matnlari asosida qiyosiy elektron korpuslar yaratish; ikkinchidan, konseptual metafora nazariyasi va lingvokulturologiya metodlari asosida qo‘shma tadqiqotlar olib borish; uchinchidan, o‘xshatishlarning ko‘p tilli lug‘atlari va ma’lumotlar bazasini

shakllantirish; to‘rtinchidan, folklor o‘xshatishlarini tarjima qilishda obrazning milliy-madaniy konnotatsiyasini saqlash masalalarini birgalikda o‘rganish.

Shunday qilib, folklor o‘xshatishlarini xalqaro hamkorlik asosida o‘rganish nafaqat ilmiy natijalarning ishonchliligini oshiradi, balki o‘zbek tilshunosligining jahon ilmiy hamjamiyatidagi o‘rni va nufuzini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Folklor diskursidagi o‘xshatishlar tilning badiiy imkoniyatlarini namoyon etuvchi, mazmunan va struktur jihatdan murakkab birliklardir. Ular bir tomondan matnning obrazliligi, ta’sirchanligi va estetik qiymatini oshirsa, ikkinchi tomondan xalqning milliy tafakkuri va madaniy tajribasini aks ettiradi.

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1.**Semantik tahlil** o‘xshatishlarda qanday ma’no va assotsiatsiyalar yuzaga kelishini ko‘rsatdi: o‘xshatilgan obraz lug‘aviy ma’nosidan tashqari, kontekstga ko‘ra faollashadigan ikkilamchi assotsiativ semalarga ega bo‘ladi, o‘xshatishda umumiy sema o‘xshatilgan obrazda yetakchi bo‘ladi.

2.**Struktur tahlil** o‘xshatishning tarkibiy qismlari va ularning o‘zaro munosabatini ochib berdi: o‘xshatiluvchi, asos, vosita va obrazdan iborat to‘liq model bilan bir qatorda qisqargan, vositasiz va kengaygan modellar mavjud; vositasiz o‘xshatishlar metaforaga yaqinlashadi.

3.**Kognitiv tahlil** orqali ushbu obrazlarning inson ongida qanday konseptual mazmun kasb etishi aniqlandi: o‘xshatishlar manba va nishon sohalar o‘rtasidagi bog‘lanishga asoslanadi, kategoriyalash va mavhum tushunchani konkretlashtirish vazifasini bajaradi.

4.O‘xshatishlar **milliy-madaniy xususiyatga** ega bo‘lib, xalqning yashash muhiti, xo‘jalik tarzi va qadriyatlarini aks ettiradi, shu sababli ularni lingvomadaniy birlik sifatida o‘rganish lozim.

5.Folklor diskursida o‘xshatishlar obrazli, baholovchi, ekspressiv, kognitiv-lingvomadaniy, shuningdek, mnemonik va kompozitsion vazifalarni bajaradi.

Shunday qilib, o‘xshatishlarni semantik-struktur va kognitiv jihatdan kompleks o‘rganish folklor tilining o‘ziga xos xususiyatlarini, xalqning obrazli tafakkuri va milliy-madaniy dunyoqarashini chuqurroq anglash imkonini beradi. Kelgusida ushbu tadqiqotni ayrim janrlar (doston, ertak, maqol) kesimida, shuningdek, o‘zbek va boshqa turkiy xalqlar folklori o‘xshatishlarini qiyosiy aspektda o‘rganish orqali davom ettirish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: Sangzor, 2006.

2. Yo‘ldoshev M. Badiiy matnning lingvopoetik tahlili. – Toshkent.
3. Mahmudov N. Tilning mukammal tadqiqi yo‘llarini izlab // O‘zbek tili va adabiyoti. – Toshkent.
4. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.
5. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind. – Chicago: University of Chicago Press, 1987.
6. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. – Oxford: Oxford University Press, 2002.
7. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari.

MUNDARIJA

KIRISH SO‘ZI		
Sirojiddinov Sh.S.	O‘zbek tilining xalqaro nufuzini oshirish zarurati	**6**
I. O‘ZBEK TILINING JAHON TILLARI TIZIMIDAGI O‘RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI		
Xolmanova Z.	O‘zbek tilining jahon tillari tizimidagi mavqeyini belgilashda lingvodidaktikaning o‘rni	**9**
Abdushukurov B.	Alisher Navoiy asarlaridagi qadimgi turkiy fe’llar semantikasi	**16**
Xudoyberdiyev J.	Mahmud Koshg‘ariy – singarmonizmning birinchi nazariyotchisi va ovrupolik olimlarning singarmonizm haqidagi xato qarashlari	**30**
Abdurahmanova M.	Alisher Navoiy merosi psixolingvistik talqinda	**45**
Xolmurodova M.	“Nasoyim ul-muhabbat” asaridagi tabobatga doir ayrim arabcha so‘zlar	**51**
O‘razova I.	Ot frazemalarning grammatik funksiyasi (Alisher Navoiy “Xamsa”sidagi frazemalar misolida)	**56**
Maxkamova D.	O‘zbek tili axborot-kommunikatsiya texnologiyalari	**60**

	terminologiyasi taraqqiyoti va tadqiqi	
Oripova M.	Sinestezik metaforalarda sezgilar interperatsiyasi	**66**
Muratova N.	Tilak va tabrik nutqiy aktlarida kommunikativ taktikaning tanlanish xususiyatlari	**72**
Abdullayeva G.	Folklor diskursida o‘xshatishlarning semantik-struktur va kognitiv tahlili	**78**
Xayrullayeva R.	Kichraytirish-erkalash shakllarining pragmatik ifodalanishi	**86**
Jumaniyozova Ch.	Sifat so‘z turkumida obyektiv va subyektiv belgilarning ifodalanishi	**90**
Abduvaliyeva K.	“Shajarayi turk” asaridagi ba’zi urug‘ nomlarining etnotoponim sifatidagi tahlili	**95**
Mullaboyeva Sh.	O‘zbek tilida o‘xshatishlar asosida estetik bahoning ifodalanishi	**107**
Mamadoliyeva M.	Graduallik kategoriyasining lingvistik tabiati va uning turdosh hodisalar bilan munosabati (Xayriddin Sultonov va Iqbol Mirzo asarlari misolida)	**115**
Mamarasulova M.	O‘zbek tili fonosemantik tahlilining fonologik asoslari	**130**
Siddiqova N.	O‘zbek xalq maqollaridagi eskirgan leksika: tarkibi,	**132**

	variantlanishi va lingvopoetik vazifalari	
Yusupova A.	Konseptlarning metaforik ifodalanishi va tahlil shakllari	**144**
O‘ralova N.	O‘zbek tilshunosligida parsellyatsiya hodisasi, uning sintaktik tavsifi va ega-kesim munosabatidagi o‘rni	**150**
Maxmudova M.	Kelishik kategoriyasining o‘rganilish tarixiga doir ayrim mulohazalar	**158**
Nurmatova S.	O‘zbek tilida rang ifodalovchi birliklarning lingvokognitiv strukturasi va konseptualizatsiya masalalari	**168**
Keldiyorova Z.	O‘zbek tilidagi shikoyat matnlarida nutqiy aktlarning ifodalanishi	**174**
Aliqulova Z.	Toponimlarning axborotni saqlash va uzatish xususiyatlari	**178**
Jurayeva Sh.	Hurmat kategoriyasining lisoniy birliklar bilan ifodalanishi	**183**
Karimova U.	Kultegin bitiktoshidagi xarakter-xususiyat bildiruvchi sifatlar tahlili	**188**
II. O‘ZBEK TILINI XALQARO MAYDONDA TARG‘IB QILISH STRATEGIYALARI		
Shamsiyeva M.	Peyzaj matnlari orqali turizmni rivojlantirish istiqbollari	**194**

Jo‘rayeva M.	Matnni tushunishda asar sarlavhasining ahamiyati	**201**
III. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY TIL VA MADANIYATNI SAQLASH MASALALARI		
Ashirboyev S.	Adstrat sharoitidagi turkiy shevalarning o‘zaro ta’siri masalasi	**205**
Farhad Rahimi	Yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk kelimeleri üzerine On the words yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk	**210**
Xakimova M.	O‘zbek tilidagi metaforik konseptuallashtirishning milliy xususiyatlari	**232**
Abbozov O.	So‘x toponimlarining lingvomadaniy xususiyatlari	**238**
Komilova G.	O‘zbek tilida qadriyatlar tipologiyasining lingvistik verbalizatsiyasi	**245**
Xomidova M.	Zamonaviy o‘zbek badiiy matnlarida ertak elementlarining intertekstual xususiyatlari	**253**
Həsənzadə Səmra	Qrammatik metaforun türk dillərində reallaşması (özbək dilinin materiallari əsasinda)	**261**
Davronova Z.	Antroponimik freymlarda registrdan og‘ish fenomini (Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romani misolida)	**272**

Tursinbayeva Sh.	Badiiy matnda onomastik birliklarning lingvomadaniy imkoniyatlari	**276**
Bekmuradova I.	O‘zbek tilidagi ijobiy fe’l-atvor leksemalarining semantik tasnifi	**283**
Imomova I.	Fitratning dramatik asarlarida maqollarning qo‘llanilishi va funksional-semantik xususiyatlari	**291**
Turgunboeva D.	Globallashuv sharoitida o‘zbek va ingliz lingvomadaniyatida miqdoriy me’yor	**297**
Amrullayeva M.	O‘zbek tilida inson xarakterini ifodalovchi frazemalarning semantik mikromaydonlari	**305**
Abdug‘afurova A.	Lingvomadaniy kodlarning poetik faollashuvi: Faxriyor va Ulug‘bek Hamdam she’riyati qiyosida	**312**
Muzaffarova Z.	Badiiy matnda qo‘llangan metaftonimik birliklarning kognitiv xususiyatlari	**322**
Jumayeva M.	Son komponentli lug‘aviy birliklarning lingvokulturologik tahlili	**327**
Xolmo‘minova H.	Frazemalarning lingvomadaniy tahlili	**333**
IV. O‘ZBEK TILINI O‘QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI VA XORIJIY TAJRIBA		

Xusanova N.	Raqamli ta’lim muhitida o‘qish savodxonligi transformatsiyasi vositasida boshlang‘ich o‘quvchilarning kreativligini shakllantirish	**337**
Mamirova X.	Bolalarda ko‘p ma’noli so‘zlarni o‘zlashtirishning psixolingvistik mexanizmlari va til ta’limiga ta’siri	**344**
Arolova N.	Maktabgacha yoshdagi o‘zbek bolalari nutqida sintaktik tejamkorlik	**351**
Mirnosirova D.	Nutqiy ijod haqidagi nazariy qarashlar talqini	**356**
Nurboboyeva R.	Erta yoshdagi bolalar ta’limida adabiyotning tutgan o‘rni	**363**
Keldiboyeva M.	O‘zbek tili omonimlarini o‘zlashtirishda kontekst va assotsiatsiyaning psixolingvistik roli	**369**
V. TARJIMA VA LINGVOMADANIY ALOQALAR: XALQARO HAMKORLIKNING MUHIM OMILI SIFATIDA		
Mustafa Said Arslan	Türkiye türkçesi ve özbek türkçesi arasindaki yakinliğin öğretimdeki yansimalari: özbek türkçesi öğretiminde karşilaşilan sorunlar ve öneriler	**378**
Kalanova D.	O‘.Hoshimov “Dunyoning ishlari” asarining koreyscha tarjimasida milliy-madaniy realiyalarning berilishi	**389**

Muhammadiyeva D.	Ko‘p tilli parallel korpusning tarjima birliklarini qiyosiy o‘rganishdagi imkoniyatlari	**400**
Abbasova Ş.	Özbek Yazı Dili ve Azerbaycan Türkçesi'nin Ağızlarında Akrabalık Terimleri	**411**
Qarshiyev K.	Badiiy tarjimaning adabiy-estetik tafakkur evolyutsiyasiga ta’siri (Jamol Kamolning tarjimonlik faoliyati misolida)	**418**
Rahimova Z.	Parallel korpuslarning tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslikdagi ilmiy ahamiyati	**428**
Bozorova S.	Rus tilidagi ayrim gippologik birliklar tadqiqiga doir	**433**
Axmedova N.	O‘zbek va ingliz tillarida ruhiy holat birliklarining semantik farqlari va kontekstual tarjimasi	**442**
Davlatova R.	Sun’iy intellekt asrida inson nutqi, tilni idrok etish va psixolingvistik jarayonlar	**448**
Turdiyeva R.	Ingliz, qoraqalpoq va o‘zbek tillaridagi maqollarda zoonimlarning lingvokognitiv tahlili (“bo‘ri” misolida)	**462**
Ataniyazova S.	O‘zbek va ingliz tillarida mayl, zamon va modallikning muloqot xulqidagi funksional-uslubiy imkoniyatlari	**466**
Sayfiyeva K.	O‘zbek va ingliz fitonim komponentli maqollarida inson	**472**

	konseptining kognitiv metaforik modellari	
Tillayeva O.	O‘zbek va turk maqollarida erkak konseptining semantik maydoni	**485**
Musurmankova Sh., **Abdullayeva D.**	“Ikki eshik orasi” romanidagi murojaat birliklarining lingvomadaniy xususiyatlari va tarjima muammolari	**495**
Abdullayeva M.	Ingliz va o‘zbek maqollarida nutqiy antonimiyaning lingvokognitiv xususiyatlari	**502**
VI. AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA RAQAMLI MUHITDA O‘ZBEK TILINING RIVOJI		
Abjalova M.	O‘zbek tili multikorpusida aksentologik korpus va uning ahamiyati	**513**
Elova D.	O‘zbek normativ-huquqiy matnlarini lingvo-mantiqiy annotatsiyalash mezonlari	**524**
Kasimova Z.	O‘zbek tili iboralar korpusini yaratishning lingvistik va kompyuter asoslari	**534**
Nurullayeva O.	Barqaror birikmalar resurslari va parallel korpus uchun baza tuzish mezonlari	**542**
Musulmonova K.	Lingvistik ekspertologiyada matn identifikatsiyasi bo’yicha ekspert xulosalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari	**550**

Umarova Sh.	Kollokatsiyalarni korpus asosida aniqlashning nazariy va metodologik asoslari	**556**
Akramdjanova M.	Parallel korpusning madaniyatlararo kommunikatsiyadagi o‘rni	**564**
Buronova R.	Raqamli muhitda o‘zbek tilidagi neologizmlarning shakllanishi	**570**
Shodmonaliyeva Y.	Sentiment tahlilda tasdiq-inkor emojlarining diskursiv va pragmatik funksiyalari	**576**
Rayimjonova M.	Rauf Parfi she’riyatining leksik-statistik xususiyatlari	**591**
VII. XALQARO TA’LIM DASTURLARI VA O‘ZBEK TILI: IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR		
Mirzəli Məleykə	Azərbaycanda özbək dilinin tədrisi: təcrübə və perspektivlər (bakı slavyan universitetinin timsalında)	**595**
Iskandarova G.	O‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘rganishda so‘z ma’nolarini o‘zlashtirish	**603**
VIII. O‘ZBEK TILI VA DIPLOMATIYA: XALQARO MUNOSABATLARDA TILNING O‘RNI		
Темирова Б., **Темирова М.**	Кыргыз, өзбек тилдери жана алардын адабий-маданий байланыштардагы ролу	**610**

Nazarov Q.	O‘zbek diplomatik diskursida metaforalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari	**620**
IX. ILMIY TADQIQOTLAR VA LINGVISTIKADA XALQARO HAMKORLIK MASALALARI		
Berdak Yusuf	O‘zbek tilining shakllanish jarayoni va eski o‘zbek tili terminlari	**626**
Qurbonova M.	Xarizmatik nutq haqidagi nazariy qarashlar talqini	**632**
Umurzoqova M.	Erkin A’zam asarlarida lisoniy shaxs tiplari	**640**
Mirzaali Malika	O‘zbek tılının mavsumıy marosımlar leksıkasıda turkıy areal mavqeyı	**646**
Məmmədova A.	Xarəzm Türkcəsində Və Müasir Özbək Dilində Qohumluq Terminlərində Cins Kateqoriyasinin İfadəsi	**661**
Tuxtasinova M.	L.Z.Budagov lug‘atidagi umumturkiy leksik fond: “tur.” pometali leksemalarning tarixiy-qiyosiy tahlili	**670**
Abdullayeva S.	So‘z yasalishını qıyosıy-tıpologık tadqıq etısh metodologıyası va tahlıl mezonları	**681**
Xasanova G.	Kinesikaning lingvistik tadqiqi: shakllanish tarixi va kommunikativ funksiyalari	**688**

Rajabov N.	O‘zbek tilida ng fonemasining talaffuzi, imlosi va tarixiy taraqqiyoti	**695**
Mirzayeva G.	O‘zbek tilida tovush o‘zgarishlarining neyrolingvistik asoslari	**699**
Arislanova M.	She’riy matnning konseptual tizimi va lingvokognitiv xususiyatlari (Erkin Vohidov ijodi misolida)	**706**
Muhammadiyeva M.	“Shum Bola” qissasidagi ba’zi polisemantik leksemalar tahlili	**717**
Abdullayev G‘.	Fitrat she’riyatidagi turkiy so‘zlarning emotsional-ekspressiv xususiyatlari	**722**
Tursunova S.	Ironiyada implikatura fenomeni va yashirin ma’no mexanizmlari	**726**
Turobova N.	Badiiy diskursda morfologik vositalarning pragmatik xususiyatlari	**737**
Utegenova O‘.	O‘zbek tilida tasviriy ifodalarning badiiy matnda qo‘llanilishi	**744**
Komilova G.	Tarixiy-badiiy matnlar korpuslarini yaratish zarurati va ularni semantik modellashtirish masalalari	**749**
Haydaraliyeva Sh., Mo‘minova M.	O‘zbek tili leksikasining taraqqiyot tamoyillari va semema tushunchasi	**759**

Axmedova M.	Diskurs tushunchasining lingvistik talqini: nazariy yondashuv va ilmiy qarashlar	**768**
Komilova Sh.	Lingvokultrologiyada evfemizm va milliy mentalitet: ayollar nutqi misolida nazariy talqinlar	**774**
Suyunova D.	“Boburnoma” dagi leksik qatlamlarning “Boburiynoma”da badiiy qayta faollashuvi: leksik-semantik va funksional-uslubiy tahlil	**780**
Maqsudaliyeva Y.	Lingvistik ekspertiza va lingvokriminalistik tahlil: nazariya va amaliyot	**786**
Abdurasulova D.	O‘zbek qizlari nutqidagi neonim va slenglarning pragmalingvistik tadqiqi	**792**
Majidova M.	Tibbiy soha rahbarlari kinesik nutqining lingvosomatik tadqiqi	**797**
Abdullayeva I.	Gender qadriyatlarning aksiolingvistik tahlili	**802**
X. O‘ZBEK TILINING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA MEDIA MAKONIDAGI O‘RNI		
Saydaliyeva M.	Kinodiskurs multimediali muloqot tizimi sifatida	**809**
Otaxonova S.	Mediamatnlarda antroponimlarning pragmatik imkoniyatlari	**813**